

درآمدی بر کتابداری

• عسگر اکبری

عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اراک

با عنوان ویرایش دوم به چاپ سوم رسیده است. یادداشت حاضر براساس پیشنهاد نویسنده مبنی بر تذکر نواقص و ایرادات نوشته شده است.

ایشان در مقدمه کتاب خود می‌نویسند (ص ۴) «بسیار سپاسگزار خواهیم بود اگر اهل فن و سروران صاحب نظر بر بنده منت نهاده، به هر طریق ممکن نواقص و ایرادات کتاب را به اینجانب گوشزد کنند.» برحسب سنت توصیف و نقد کتاب که جامعه فرهیخته از طریق آن به سمت سلامت فکری پیش می‌رود، به مواردی چند از این کتاب که به نظر تأمل برانگیز است اشاره می‌شود. امید است که مورد توجه و عنایت اهل فن قرار گیرد.

مقاطع تحصیلی

آنچه در نخستین نگاه در بررسی کتاب توجه خوانندگان را برمی‌انگیزد، مشخص نبودن سطح یا مقطع آموزشی آن است که خود موجب سردرگمی است. گرچه در پیشگفتار کتاب می‌خوانیم: «کتاب حاضر در حوزه درس «مقدمات کتابداری» است و به صورت کتاب درسی برای دانشجویان رشته کتابداری در مقطع کارشناسی نوشته شده است» (ص ۱). اما کمی جلوتر می‌خوانیم: «این کتاب اگرچه برای دانشجویان تازه وارد به رشته کتابداری نوشته شده، قسمتی از مطالب آن مورد استفاده دانشجویان درس «انتخاب کتاب» نیز خواهد بود.» (ص ۳) سپس در پشت جلد کتاب می‌خوانیم: «مقدمات کتابداری» به عنوان کتاب درسی دانشجویان دوره کارشناسی ارشد در رشته کتابداری نوشته شده است.»

در این مطالب چند نکته قابل ذکر می‌باشد که نویسنده می‌بایست به آنها توجه می‌کردند:

۱. دانشجویان تازه وارد چه کسانی هستند؟ آیا منظور دانشجویان کردانی هستند که در حال حاضر قسمت عظیمی از جمعیت گروه‌های کتابداری ایران را تشکیل می‌دهند؛ یا دانشجویان نیمسال اول کارشناسی؛ یا دانشجویان تازه وارد دوره کارشناسی ناپیوسته و یا حتی دانشجویان کارشناسی ارشد غیر کتابداری که از رشته‌های دیگر به کتابداری آمده‌اند؟

۲. نویسنده در صفحه ۱ آورده است: این کتاب در حوزه درس «مقدمات کتابداری» است؛ وقتی صحبت از مقدمات کتابداری می‌شود، پس باید کلیاتی از تمام مباحث کتابداری را در برگیرد، از جمله بحث انتخاب کتاب، و این مطلب جدیدی نیست که بتوان آن را جداگانه مطرح کرد.

اقتباس و نیازهای ایرانیان

مبنا و اساس کتاب درآمدی بر کتابداری، کتاب

■ درآمدی بر کتابداری، ترجمه و اقتباس حسین مختاری معمار، تهران، نشر قو، ۱۳۸۲ (ویراست دوم)

متون آموزشی از دیرباز به جهت جایگاه ویژه‌ای که در نظام آموزشی داشته، به گونه‌ای سازمان‌یافته با اندیشه استادان و فراگیران (دانشجویان، طلاب و دانش‌آموزان) هم‌خوان بوده است. اما در دهه‌های اخیر به دلیل رشد سریع علم از یک سو، و افزایش تقاضا و نیاز به منابع آموزشی از سوی دیگر، منابع آموزشی دستخوش تغییر و گاه کاستی‌هایی در محتوا، نگارش و سازماندهی شده است.

اگرچه امروزه، خوشبختانه با وجود انتشاراتی چون سمت، دانشگاه‌های تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه اصفهان، دانشگاه تبریز، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه شهید چمران منابع معتبری تدوین می‌شود، اما در بعضی از رشته‌های دانشگاهی دچار کمبود منابع آموزشی یا نبودن متون درسی کارآمد هستند. از جمله این رشته‌ها، رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌باشد که اگرچه انبوهی کتاب در این رشته تدوین و ترجمه شده، اما در مجموع از سازمان یافتگی لازم برخوردار نمی‌باشند.

در چند سال اخیر، رشته کتابداری ضمن رشد کمی، از نظر رشد تعداد دانشجو نیز از افزایش چشمگیری برخوردار بوده است. این رشد سریع و همه جانبه در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، به افزایش تقاضا برای منابع آموزشی روزآمد دامن زده و چالش بزرگی به نام تهیه منابع آموزشی فراروی استادان، پژوهشگران و نویسندگان این رشته قرار داده است تا با تلاش دو چندان به برآورده نمودن نیازها همت گمارند.

این مقاله به بررسی ابعاد کتاب «درآمدی بر کتابداری» ترجمه و اقتباس استاد حسین مختاری معمار می‌پردازد که در آن نویسنده تلاش نموده تا سهمی در تهیه منابع آموزشی داشته باشد. این کتاب با تجدید نظر و اضافات در سال ۱۳۷۶ منتشر شده و در سال ۱۳۸۲

نگارنده محترم در صفحه ۱۱ به زمینه خودکارسازی کتابخانه‌ها و کاربرد کامپیوتر در آنها اشاره نموده و معتقد است که کنده بودن کتابداران در پذیرش هر ایده جدید و فقدان پرسنل واجد شرایط، از عواملی هستند که کتابخانه‌ها را در به کارگیری کامپیوترها به تأخیر انداخته‌اند. شاید در چاپ دوم یعنی سال ۱۳۷۶ این مطلب درست بوده باشد، ولی در چاپ سوم ویرایش دوم سال ۱۳۸۲ این مطلب دیگر با واقعیت‌ها همخوانی ندارد؛ زیرا پرسنل واجد شرایط هم در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی کم نیست و هم آنان در پذیرش ایده‌های جدید و نو، اگر پیشگام نباشند، بی‌تردید عقب هم نیستند.

ویرایش

در فصل ۱۱ در مبحث انجمن‌های کتابداری، نویسنده محترم در مورد انجمن کتابداران ایران از دو انجمن کتابداران ایران در زمان پیش از انقلاب و انجمن کتابداران پزشکی بعد از انقلاب نام برده‌اند. انتظار می‌رفت نویسنده در ویرایش دوم چاپ سوم که یک سال پس از تشکیل انجمن جدید کتابداری در سال ۱۳۸۱ منتشر شده، به تشکیل این انجمن اشاره می‌نمود و آن را در ویرایش جدید به مبحث انجمن‌ها اضافه می‌افزود.

با توجه به تعریفی که از ویرایش در کتاب دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی ارائه شده، ویراست بازنگریده:

Revised Edition «ویرایش جدیدی با تجدید نظر و تصحیح متن اصلی و گاهی با اضافاتی که آن را تکمیل کند و با اطلاعات روز منطبق سازد» (سلطانی، ۱۳۷۹ ص ۴۴۵) است، انتظار می‌رفت که نویسنده اشکالات و نواقص چاپ‌های قبلی را برطرف می‌کرد و سپس کلمه ویرایش را می‌افزود. اما متأسفانه آنچه در چاپ سوم ویرایش دوم سال ۱۳۸۲ با کتاب چاپ دوم سال ۱۳۷۶ دیده می‌شود، بیشتر از موارد جزئی زیر نیست:

۱. اختلاف در رنگ و شکل جلد
  ۲. اختلاف در پشت صفحه عنوان
  ۳. اختلاف در قیمت کتاب از ۶۰۰ تومان به ۱۳۵۰ تومان
  ۴. اختلاف در نوع کاغذ از کاغذ تیره به کاغذ روشن
  ۵. اختلاف در تغییر فونت نمایه از فونت درشت به فونت ریز
- در هر صورت، این کتاب که براساس نظر نویسنده محترم یک «کتاب آموزشی» است، از نظر حجم مطالب نسبت به دیگر کتاب‌های مقدمات کتابداری کمتر بوده، برای یک نیمسال دانشگاهی، مخصوصاً برای دانشجویان کردانی مناسب می‌باشد؛ از این رو بهتر بود نویسنده به ویرایش جدی و اساسی کتاب اهتمام می‌ورزید، تا روزآمدی کتاب حفظ می‌شد.

منابع

- حرّی، عباس (۱۳۷۹). آیین نگارش علمی. دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.
- سلطانی، پوری و راستین، فردین (۱۳۷۹). دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: فرهنگ معاصر.
- مختاری معمار، حسین (۱۳۸۲). درآمدی بر کتابداری. ویرایش ۲. تهران: قو.

Library organization اثر کریشان کومار است که به صورت ترجمه و تألیف تدوین شده است. نگارنده می‌نویسد: «کتاب درآمدی بر کتابداری ترجمه، محض کتاب Library organization نیست، بلکه برحسب نیاز خوانندگان ایرانی مطالب و فصل‌هایی را حذف و مطالب و فصل‌هایی را اضافه کرده‌ام و هر جا لازم دیده‌ام تغییری در مطالب و مثال‌ها داده‌ام و...» (ص ۲)

ولی مطالب کتاب واقعاً نیاز خوانندگان ایرانی را بر اساس شواهد موجود برآورده نمی‌کند. نویسنده در مبحث کتابخانه‌های دانشگاهی، در پایان این فصل (صفحه ۱۰۸) به مبحث دانشگاه آزاد پرداخته است. در آن قسمت تعریفی از دانشگاه آزاد ارائه شده که در ایران وجود خارجی ندارد، بلکه فقط از نظر شرح وظایف و اهداف به دانشگاه پیام نور ایران و از نظر اسم به دانشگاه آزاد اسلامی شباهت دارد.

همچنین درباره کتابخانه‌های عمومی کودکان و نوجوانان (کتابخانه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان)، در بحث انواع کتابخانه‌ها (ص ۱۵)، کتابخانه عمومی کودکان و نوجوانان به عنوان یک کتابخانه مستقل آمده است: «مهم‌ترین انواع کتابخانه‌ها به این قرار است: ملی، عمومی، آموزشی (مدارس ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان)، دانشگاهی (مدارس عالی، دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها)، تخصصی و کودکان». اما در فصل‌های مربوط به معرفی انواع کتابخانه‌ها، این نوع کتابخانه در زیر مجموعه کتابخانه‌های عمومی بزرگسالان آمده است. در صورتی که کتابخانه‌های عمومی بزرگسالان ایران برای کودکان و نوجوانان خدمات قابل توجهی ندارند. بدین ترتیب مشاهده می‌شود که مطالب ارائه شده با اصل نیاز خوانندگان ایرانی مطابقت چندانی ندارد. از این رو نویسنده محترم می‌بایست برای در نظر گرفتن نیاز خوانندگان ایرانی، دقت بیشتری می‌کرد.

استناد

استناد در حوزه کتابداری اهمیت ویژه‌ای دارد و تلاش فراوانی هم در رعایت شیوه ارائه در بحث ارجاعات صورت می‌گیرد. با توجه به نظر نویسنده محترم که در مقدمه کتاب، آن را یک منبع آموزشی و مقدمات کتابداری ذکر می‌کند، و آن را کتاب پایه و اساس آموزش دروس کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌نامد. می‌بایست در ارائه مطالب آموزشی بسیار دقیق باشد.

در نوشتن پانویس‌های ارجاعی دقت کافی نشده و متأسفانه پانویس‌های ارجاعی به شکل منابع و مآخذ ایان فصل‌ها یا پایان کتاب نوشته شده‌اند و این بی‌توجهی با وصل دقت و نظم در کتابداری مغایرت دارد.

ابرامی، هوشنگ؛ شناختی از دانش‌شناسی (علم کتابداری و دانش رسانی)؛ (تهران: انجمن کتابداران ایران، ۱۳۶۵ {۱۳۵۶}.)

در صورتی که ارجاعات براساس الگوهای کتابنامه‌نویسی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران در پانویس‌های ارجاعی به شکل زیر نوشته می‌شوند.

هوشنگ ابرامی، شناختی از دانش‌شناسی (علم کتابداری و دانش رسانی) (تهران: انجمن کتابداری ایران، ۱۳۶۵)، ص ۱. (حرّی، ۱۳۷۹، ص ۸۴)

وضعیت کتابداری